
Diş Hekimliğinde İnfeksiyon Kontrol Hemşireliği

Hmş. Filiz ARIK

*Ondokuz Mayıs Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi,
İnfeksiyon Kontrol Hemşiresi, SAMSUN*

TARİHÇE

Florance Nightingale ilk okullu hemşire olmanın yanı sıra, ilk kez günümüzdeki anlayışa uygun infeksiyon kontrol hemşireliğini gerçekleştiren kişi olarak tarihte yerini almıştır. Florance Nightingale 1854 yılında Kırım Savaşı sırasında Üsküdar Selimiye Kışlası'nda iki yıl görev yapmıştır. Bu görev sırasında Nightingale hastanedeki hijyen koşulları ve servisteki kalabalık ile ölümler arasındaki ilişkiyi ortaya koymuş, savaş nedeniyle ölümlerden daha fazla askerin hastanedeki koşullardan dolayı öldüğünü istatistiklerle göstermiştir. Daha sonra İngiltere'ye dönünce sağlık istatistik yöntemlerinin kurucusu kabul edilen Farr ile iş birliği yaparak askerler arasındaki ölüm oranının, aynı yaştaki siviller arasındaki ölümlere göre dört kata yakın yüksek olduğunu, hastanenin büyüklüğü ile paralel olarak arttığını gösteren "NOTES ON HOSPITALS" kitabını yazmıştır. Nightingale hastanelerdeki hijyen ve bakım koşullarının iyileştirilmesi yanında, hastanedeki ölümlerin kesin bir bildirim kuralına bağlanmasını ve bu konudaki kayıtların servis hemşiresi tarafından tutulmasını önermiştir. Bu anlamda Florance Nightingale infeksiyon kontrol hemşirelerinin görevlerini ilk tarif eden kişi olarak kabul edilebilir. 1959 yılında ilk infeksiyon kontrol hemşiresi İngiltere'de resmen atanmıştır. Ülkemizde ise ilk kontrol komitesi Prof. Dr. H. E. Akalın öncülüğünde 1984 yılında Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesinde kurulmuştur. 1989 yılından itibaren de üniversite hastaneleri ve üniversite dışı bazı büyük hastanelerde infeksiyon kontrol komitelerinin kurulduğu gözlenmiştir.

İNFEKSİYON KONTROL HEMŞİRELİĞİ

Diş hekimliğinde enfeksiyon kontrol hemşireliğine ilişkin tanımlamalar hastane uygulamalarındaki kadar net tanımlanmış değildir. Bu nedenle bu yazıda, enfeksiyon kontrol hemşireliği ile ilgili genel kavramları takiben diş hekimliğindeki enfeksiyon kontrol hemşireliğinin potansiyel rolü tanımlanmaya çalışılacaktır.

Enfeksiyon kontrol hemşiresi olan kişinin sahip olması gereken nitelikler iki ana başlık altında toplanabilir:

1. Profesyonel Nitelikler

- Yüksekokul veya fakülte mezunu olmak,
- Enfeksiyon kontrol komitesinin amaçlarını özümsemiş olmak,
- Kişilerarası iletişim ve eğitim becerilerine sahip olmak,
- Ekip bilincine sahip olmak,
- Enfeksiyon kontrol programlarının düzenlenmesi, uygulanması ve değerlendirilmeler konusunda yönetim becerilerine sahip olmak.

2. Kişisel Özellikler

- Demokratik ve otokratik davranış sergileyecek yaşam ve meslek felsefesine sahip olmak,
- Dinamik bir yapıya sahip olmak,
- Liderlik vasfı taşımak,
- Temsil ettiği hemşirelik mesleğine örnek teşkil etmek,
- İyi bir eleştirmen olmak, eleştiriye açık olmak,
- Mesleki gelişmeleri takip edip yeniliklere açık olmak.

Enfeksiyon Kontrol Hemşiresinin Temel Sorumlulukları

Enfeksiyon kontrol hemşiresinin temel sorumlulukları şu şekilde özetlenebilir:

- Hastalarda, personelde veya kullanılan gereçlerdeki olası enfeksiyon tehlikelerini mümkün olduğunca çabuk belirlemek,
- Sürveyans verilerini toplamak,
- Enfeksiyon kontrol önlemlerinin hastane politikasına uygun olarak yürütülmesini kontrol etmek,
- Hekim, hemşire ve diğer yardımcı personelin enfeksiyon kontrolü alanındaki bilgi eksikliğini sürekli eğitim programları ile gidermek.

DIŞ HEKİMLİĞİ FAKÜLTELERİNDE İNFEKSİYON KONTROL HEMŞİRELİĞİNİN POTANSİYEL ROLLERİ

Bu noktada diş hekimliği fakültelerinde enfeksiyon kontrolüne ilişkin faaliyetlerin genel tanımlamasının yapılması, ekip çalışması çerçevesinde yürütülecek in-

feksiyon kontrol çalışmalarında hemşirenin rolünün ne olabileceğinin tanımlanması konuya daha sağlıklı yaklaşılmasını sağlayabilir. Bu noktada, diş hekimliği fakültelerinde infeksiyon kontrol hemşireliğinin henüz yaygın uygulanan standart bir formata sahip olmamasının konunun net biçimde tanımlanmasına engel olduğunu hatırlatmak isterim.

Diş Hekimliği Fakültelerinde İnfeksiyon Kontrolü

Diş hekimliğinde güvenli ve gerçekçi infeksiyon kontrolü uygulaması tüm dental ekibin tam bir iş birliği anlayışı ile çalışmasıyla mümkündür. Ekibin her düzeydeki elemanı rolünü eksiksiz yerine getirmelidir. İşleyiş düzenli olarak monitörize edilmeli ve hem klinik platformlarda hem de özel toplantılarda tartışılmalıdır. Her uygulama infeksiyon kontrol protokolünde yazılı olarak yer almalı ve ekipteki herkes dilediğinde bu protokole ulaşabilmelidir. Hastanın değerlendirilmesi, kabulü, güveninin sağlanması ve gizliliğin korunması ile infekte dental sağlık çalışanlarının yönetimi diş hekimliğinde infeksiyon kontrolü başlığında ele alınması önerilen önemli noktalaradır.

Diş hekimliği fakültelerinde infeksiyon kontrolü ile ilgili temel çalışmaların ana başlıkları ise şu şekilde özetlenebilir;

1. İnfeksiyon kontrol eğitimi,
2. Enstrüman ve ekipmanların dekontaminasyonu,
 - Sterilizasyon öncesi temizleme,
 - Sterilizasyon, dekontaminasyon,
 - Yüzey temizliği ve dezenfeksiyon.
3. Atık yönetimi.
4. Personel koruması;
 - Aşılama,
 - İnokülasyon zedelenmelerinin yönetimi,
 - Koruyucu bariyer;
 - El koruması,
 - Göz koruması ve maske kullanımı.

Diş Hekimliği Fakültelerinde İnfeksiyon Kontrol Eğitimi

Diş hekimliğinde infeksiyon kontrolünün en kritik bölümüdür. Dental sağlık çalışanlarına çalıştıkları ortamdan kendilerine bulaşabilecek infeksiyon hastalıklarının neler olduğu, hangi yollardan nasıl bulaştığı, olası komplikasyon ve sonuçları anlatılmalıdır. Söz konusu infeksiyon hastalıklarından korunmada alınacak önlemler çeşitli uyarı ve işaretler ile yazılı metinlerle personele dağıtılmalıdır. Koruyucu malzemenin neler olduğu, nasıl kullanılacağı, dezenfeksiyon ve dekontaminasyonda hangi maddelerin nasıl kullanılacağı konusunda çalışanlar eğitilmiş

olmalıdır. Eğitimin en önemli bölümlerinden olan herhangi bir olası tıbbi bulaşma ve kazadan sonra neler yapılacağı sistematik olarak önceden belirlenmeli ve bu konuda personel her zaman sağlıklı bilgiye ulaşmada kendisine yardımcı olacak enfeksiyon kontrol komite hemşiresine danışabilmelidir. İşe yeni başlayan çalışanların yukarıdaki temel bilgilerle donatılması ve bütün çalışanların bilgilerinin güncellenmesi enfeksiyon kontrol komitesinin temel görevlerinden olmalıdır. Enfeksiyon kontrol hemşiresi eğitim sürecinin temel uygulayıcısı ve koordinatörü konumundadır ve eğitimle ilgili şu süreçlerde enfeksiyon kontrol komitesinin diğer üyeleri ile iş birliği yaparak dominant rol oynayabilir;

- Eğitime dönük yıllık faaliyetlerin planlanması,
- Eğitime dönük yazılı ve görsel materyallerin oluşturulması, güncellenmesi ve dağıtılması,
- Eğitimlerin farklı çalışan gruplarına uygulanması,
- Günlük enfeksiyon kontrol sürecindeki eğitim eksikliğinden kaynaklanan eksikliklerin saptanması ve bu eksiklikleri gidermeye dönük eğitim politikalarının oluşturulması.

Şüphesiz eğitime dönük faaliyetlerin sürdürülmesinde enfeksiyon kontrol hemşiresinin komitenin diğer üyeleri ile sıkı iş birliği yapması ve eğitim tekniklerinin uygulanması konusunda kişisel eğitimini tamamlaması ve güncel tutması önemlidir.

Dezenfeksiyon-Sterilizasyon

Dezenfeksiyon-sterilizasyon ile ilgili işlemlerin bilimsel kurallara tam uyularak yerine getirilmesi, tüm dental sağlık çalışanlarının bu süreçteki kurallara eksiksiz uyması diş hekimliğindeki enfeksiyon kontrolünün olmazsa olmaz parçasıdır. Bu süreçte enfeksiyon kontrol hemşiresinin rolü;

1. Süreçle ilgili detaylar ve görevlerin tanımlanması ve paylaşılması,
2. Eğitim,
3. Gözleme ve eksikliklerin saptanması

olarak tanımlanabilir.

Atık Yönetimi

Diş hekimliğinin günlük işleyişinde ortaya çıkan tıbbi atıklar potansiyel enfeksiyon kaynağıdır ve güvenli biçimde uluslararası kurallara uygun biçimde uzaklaştırılmalıdır. Diş hekimliğinin günlük uygulamalarında ortaya çıkan atıklar; kan ve tükürük ile kontamine atıklar, ucu sivri materyal (bistüri ve iğne ucu), lokal anestezi, çekilen dişlerdeki amalgam olarak tanımlanabilir. Bütün bu materyalin toplanma ve transfer kuralları yazılı olarak saptanmış olmalı ve uygulayıcı personelin eğitimi ve denetlenmesi enfeksiyon kontrol hemşiresince, komitenin diğer üyeleri ile iş birliği içerisinde gerçekleştirilmelidir.

Personel Koruması

Diş hekimliğinde enfeksiyon kontrolünde çalışanlara dönük faaliyetler sürekli eğitimle birlikte şu başlıkları da içermelidir; aşılama, koruyucu bariyerlerin doğru kullanımının sağlanması, inokülasyon zedelenmelerinin yönetimi.

Aşılama: Bütün klinik çalışanları tercihan yaygın enfeksiyon ajanlarına karşı aşılanmalıdır. Bu noktada hepatit B enfeksiyonuna karşı aşılanmak kritik önem taşır. Tüm personelin aşılanması, immünizasyon programı tamamlandıktan iki-dört ay sonra anti-HBs titresinin ölçülmesi önerilmektedir. İmmünizasyon sonrası takip protokolleri farklılıklar gösterebilir. Aşılama ve takip sürecinde enfeksiyon kontrol hemşiresi aktif rol oynamalıdır.

Koruyucu bariyerlerin kullanımı: İnfeksiyon kontrolünde doğru eldiven kullanımı, yüz maskesi ve koruyucu gözlük kullanımı özellikle çalışanın korunması ve bazı durumlarda hastanın da korunması açısından çok kritiktir. Koruyucu bariyerlerin kullanımı konusunda çalışanların eğitimi ve uygulama denetimi konusunda enfeksiyon kontrol hemşiresi önemli rol oynayabilir.

İnokülasyon zedelenmelerinin yönetimi: İnokülasyon zedelenmeleri, diş hekimliğinde kan yolu ile bulaşan enfeksiyonların en önemli geçiş yoludur. İnokülasyon zedelenmesi “kontamine objelerin cilt bütünlüğünü bozması ya da mukoz membran ve göz ile teması” olarak tanımlanır. İnokülasyon zedelenmelerinde yaklaşım hızlı ve doğru olmalıdır. Tercihan zedelenme sonrasındaki takip süreci standardize edilmelidir (lokal önlemler, çalışanın serolojik durumunun belirlenmesi, konsültan olarak saptanmış bir mikrobiyoloji uzmanının çalışmanı değerlendirilmesi gibi). İnokülasyon zedelenmelerinin önlenmesi ve oluştuktan sonra yönetilmesi enfeksiyon kontrol hemşiresinin temel görevlerinden biri olmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Guidelines for Infection Control in Dental Health-Care Settings-2003.
2. Töreci K. Hastane enfeksiyon kontrolünün tarihçesi: Dünyadaki ve Türkiye’deki durumu. Doğanay M, Ünal S (editörler). Hastane İnfeksiyonları. Ankara: Bilimsel Tıp Yayınevi, 2003:17-34.
3. Şahin H, Akdeniz S, Yıldırım A. Hastane enfeksiyonu önlenmesinde enfeksiyon kontrol hemşiresinin rolü. Doğanay M, Ünal S (editörler). Hastane İnfeksiyonları. Ankara: Bilimsel Tıp Yayınevi, 2003:69-77.
4. Infection control in dentistry. British Dental Association 2003:4-19.
5. İnan D. İnfeksiyon kontrol komitesine düşen yasal görevler, görev tanımları. Günaydın M, Saniç A, Gürler B (editörler). 4. Ulusal Sterilizasyon ve Dezenfeksiyon Kongresi, Kongre Kitabı. Ankara: Bilimsel Tıp Yayınevi, 2005:539-44.